

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
TÜRKİYE KÜLTÜR PORTALI PROJESİ

TARİH
TÜRKİYE DIŐI TÜRK TARİHİ
HAREZMŐAHLAR DEVLETİ (1097-1231)

Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY

2009

ANKARA

5.11. Harezmsahlar Devleti (1097-1231)

Anahtar Kelimeler: Harezmsahlar Devleti, 1097, 1231.

Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın saray hizmetinde bulunan Anuş-tegin'in oğlu Kudbeddin Muhammed, Selçuklu Sançar'a bağlı olarak, Harezmsah unvanı ile, Harezm'i idare etmiş (1097-1128), oğlu Atsız (1128-1156) gayretli ve mücadeleci bir Harezmsah olmuştur. Oğlu İl-Arslan (1156-1172) realist bir siyasî davranışla, batıda Irak Selçuklu sultanları ile iyi münasebetleri devam ettirirken, doğuda, yıllık vergi ile bağlı olduğu Moğol Kara-Hitay boyunduruğunu kırmağa çalışıyordu. Mâveraünnehir'de Karluklar'ın isyanını bu bakımdan isabetle değerlendirerek Semerkand'a baskısını artırdı. Fakat Kara Hitaylar'ın Harezm'e taarruzları sırasında öldü. Gayesini oğlu ve Harezmsahlar devletinin en büyük hükümdarı Alâaddin Tekiş (1172-1200) gerçekleştirdi: Kara-Hitaylar'ı mağlûp etti (1175). Seyhun ötesi ile münasebet kurarak Kanglı ve Kıpçak Türkleri'ni tâbiyetine aldı. 1182'de Mâveraünnehir'e girdi ve Buhâra'yı zapt etti. 1187'de Horasan'ın büyük kısmını işgâl etti, Mâzenderân'ı kendine bağladı ve nihayet Selçuklu Sultanı III. Tuğrul'u mağlûp ederek bütün Irak'ı imparatorluğuna ilhak etti (1194). Rey, Hemedan gibi merkezlere kendi vâlilerini yerleştirdi. Kanglı-Kıpçak Türkleri'nden kurulu kuvvetli bir orduya sahipti ve imparatorluğu Aral kuzeyi düzlüklerinden Bağdat yakınlarına kadar uzanıyordu.

Oğlu Alâaddin Muhammed (1200-1220) fütûhatı daha da geliştirdi: 1201'de Gurlular'ı hezimete uğrattı, Gur ülkesini tâbiyete aldı (1207), İlâmış zaferi ile (1210) ile perişan ettiği Kara-Hitaylar'ı nihayet ortadan kaldırdı (1212). Karahanlılar'a son verdi ve Mâveraünnehir'i ilhak etti. Sonra Gurlu devletini nihayete erdirdi. Kirman, Sicistân (Sîstan) ve Ummân denizine kadar olan bölgeleri imparatorluğuna bağladı (1212-1215), en büyük İslâm-Türk devletinin hükümdarı hâline geldi. Taberistan, Erran ve Azerbaycan'ı da nüfuzu altına alan Sultan Muhammed Harezmsah, Şam'ı, Mısır'ı ve Anadolu'yu zapt etmek emelini besliyordu. Fakat Abbasî Halifesi en-Nâsır li-dinillah ile arası açıktı ve iktidara karşı haris bir kadın olan annesi Terken Hâtun ile de iyi geçinemiyordu.

Bu şartlar içinde iken Cengiz Han idaresindeki müthiş Moğol istilâsı Harezmsahlar İmparatorluğu'na çarptı (1220 başları). Buhâra, Semerkand'dan sonra, imparatorluk başkenti Gürgenç Moğollar'ın eline geçti. İstilâcılarla savaşmaya cesaret edemeyen Sultan Muhammed kaçtığı Hazar denizinin ıssız bir adasında öldü (Aralık 1220). İmparatorluk Moğol istilâ akını karşısında çöktü. Irak'a Kafkaslar'a kadar bütün memleket Moğollar'ın eline geçti. Sultan Muhammed'in oğlu Celâleddin, Moğollar'ın önünden çekilerek Hindistan'da, İran'da ve Doğu Anadolu'da, büyük gayretlerle, devletini ihya etmeği denedi, muvaffak olamadı ve 1231'de öldü. Harezmsahlar İmparatorluğu'nun tarihe karışması ile bütün Orta Asya, Yakın-doğu ve Kuzey Türk ülkeleri istiklâllerini kaybederek Moğol tahakkümü altına girdi.

Kaynak (Source):

Kafesoğlu, İbrahim; **Harezmsahlar Devleti Tarihi (485-618/1092-1221)**, AKDITYK-TTK, Ankara 1992, s. 318 + 1 Harita.

Necip Asım (Yazıksız); **Celâlüttin Harezemşah**, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1934, s. 160.

Taneri, Aydın; **Celâlü'd-din Hârizmşâh Ve Zamanı**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1977, s. 208.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Hale KÜNÜÇEN